

ան ատեն միայն նոր նոր գիւտերը կրնան վնաս ընել արհեստներուն, մանաւանդ թէ արհեստներն ալքազաքականութին ալ ծաղկեցընել։ Իսբանիսվրայ շատ փիլիսոփաներ ու շատ քաղաքագէտներ տեսակ տեսակ կարծիքներ ունեցեր են, որ հոս դնելը առ այժմ աւելորդ է. այսչափը բաւական է գիտնալ թէ ընդհանրապէս մեր ըսածը ոչ միայն անոնցմէ շատին ըսածին համաձայն է, հապանակ քրիստոնէական սուրբ սկզբանց և օրինաց խրատն է, որ մարդուս համար մէկ հատիկ կանոն է երջանկութեան :

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

||-ոգելու Հրայ։

Բառաւերը ոռոգելու կամ ջրելու համար ամէնէն աղէկը անձրեխ ջուրն է, որովհետեւ ասիկայ շատ թեթև է, ու մէջը շատ կազ կայ. ուստի մասնաւոր ջանք ընելու է անձրեխ ջրերը ժողվելու :

Ինձրեխ ջրէն ետքը էն աղէկները գետի ու առուխ ջրերն են, վասն զի ասոնք ալ անձրեխ ջրին յատկութիները քիչ շատ ունին. և աս յատկութիւնները այնչափ աւելի կունենան՝ որչափ որ իրենց բխած տեղէն կրհեռանան :

Ինկէ ետքը կուգան գետնէն բխած աղբիւրներու ջրերը. ասոնք ընդհանրապէս պաղ կըլլան. և ինչուան որ բաց օդին մէջ օրերով չկենան պէտք չէ արտերու գործածել :

Իմէնէն վնասակար ջուրը հորերու ջուրն է, թէպէտեւ ամէն տեղ գրտնուելու համար՝ շատ կըգործածուի. ուստի ասիկայ ալ հորէն քաշելէն ետքը՝ գէթ քսանըորս ժամփ չափ բաց օդի մէջ ձգելու, ու ետքը գործածելու է :

Բայսերը ոռոգելու ատեն նայելու է անանկ ընելոր բարակ անձրեւ ձեա-

նայ՝ առանց գետինը տիղմգարձնելու, և միանգամայն բոյսերուն ցողունին ու տերենսերուն վրայ թափի ջուրը : Իսբանիս համար կըգործածուի սովորական ցնցուղը, որուն բերանը ձագառի՝ ձեռվ ու ծակ ծակ է : Խոկ երբոր մեծ տեղ պիտի ոռոգես՝ կրնաս ասանկ գործիք մը շինելպարզ կերպով. սայլի մը վրայ տակառ մը կըպառկեցընես ու տակառին մէկ կողմէն կըծակես, կաշիէ խողովակ մը կանցընես մէջը. աս խողովակին ծայրը վերի ցնցուղին պէս ծակ ծակ ձագառ մը կանցընես. տակառին մէջ ջուրը կըլեցընես, ու սայլը ձիով մը ուզած տեղդ կըպտըցընես. կաշիէ խողովակն ալ ձեռքդ բռնած՝ ուզած տեղդ կըջրոտես . և փոխանակ մէկ անգամով բոլոր ջուրը նոյն տեղը լեցընելու, քիչ քիչ կըլեցընես՝ կրկին կրկին նոյն տեղը դառնալով. ասանկով հող աղէկ կըծըծէ զջուրը, և դէպ ՚ի աջ ու ձախ չտարածուիր : Դառերուն ծայրի տերենսերը ջրոտելը շատ աղէկ է . և աս բանիս համար կրնաս գործածել ծակ ծակ բերնով ցնցուղ մը, կամ ձեռքի ջրհան՝ մը :

Իմաւուանտաքժամանակին պէտք է իրիկուան գէմ ջրոտել բոյսերը. իսկ գարնան ու աշնան՝ առաւօտները ոռոգելը աւելի աղէկ է . բայց որ և իցէ ատեն ալ որ ջրոտես՝ պէտք է գիտել որ տերենսերը վրանին արեւ չժամած՝ ատեն ունենան չորնալու . աս զգուշութիւնը ընելով՝ աերևները կըխաշին, և շատ անգամ բոյսերն ալ կըչորնան :

Լորհեսպով բաղադրած ջուր՝ բոյսերը ո-ոգելու համար :

Քւանի մը հատ տակառներ առ, ու անոնց իրեք մասին մէկը կամ թէ ինչուան կէսը լեցուր այլեայլ կեն.

դանեաց պարարտութիւն . ասոնց վրան ջուր լեցուր ինչուան տակառին բերանը ու երեմն երեմն խառնէ : Տասնըհինկ օրէն կամ ամսէ մը կընաս գործածել ան ջուրը , և շատ աղէկ է թէ ծաղկանոցի և թէ ածուներու մէջ տնկուած բոյսերուն , մանաւանդ լեմոններու և նարինջներու : Ո՞իայն թէ ասիկայ սովորական պարզ ջրին պէս խիստ առատ պէտք չէ գործածել , որովհետեւ շատ հիւթաւոր և ուժով ըլլալրուն՝ կրնայ բոյսերուն վնասել : Եղն կերպով կրնաս ջրի մէջ լուծելնակ որ և իցէ հող , և ամէն տեսակ փտութիւն , ինչուան նաև կենդանեաց եղջիւրներուն և ուրիշ մասանց կտորները . ասանկով ջուրը այլեայլնիւթերու հետ կըխառնուի ու շատ կըպարարտացընէ հողը :

Պարարտութեան վրայ :

Խւշուս որ Ի՞ազմավիպին 6 թուոյն մէջ ըսինք , վարուցանի համար ամէնէն յարմար երկիրը ան է՝ որուն մէջ իրեք տեսակ հողերը , ֆաւզը , կիրն ու կաւը հաւասար չափով բաղադրած են . բայց պարարտութիւնը կամ աղքն ալ այնչափ հարկաւոր է , որ եթէ աս ըլլայ՝ երկիրը բերք քերեր : Ո՞ր և իցէ փտտած բոյսերու և կենդանիներու մնացորդները կրնան պարարտութեան տեղ գործածուիլ , բայց ամէնէն աղէկը կենդանիներուն աղքն է , որ յարդի և ուրիշ բոյսերու հետխառնուած կըլլայ : Կենդանիներուն աղքէն ետքը էն օգտակարը անոնց տակը փոռուած յարդն է , որ աղէկ մը փտտելով խիստ աղէկ յատկութիւններ կունենայ :

Եմէնէն առատը կովուն ձգած պարարտութիւնն է , որ ոտքին տակի յարդին հետ կըխառնուի ու կըշատնայ : Եսիկայ աւելի աւազոտ ու կրային հողերու կըբանեցընեն՝ զանոնք զո-

վացընելու ու խոնաւ պահելու համար . իր զօրութիւնը որ և իցէ հողի մէջ կամաց կամաց կըներգործէ և երկայն ատեն կըդիմանայ , ու խիստ շատ բոււսոց օգտակար է :

Ձիունը՝ եղջիւրաւոր կենդանեաց պարարտութիւններուն հակառակ յատկութիւններ ունի . որչափ որ անոնցը կամաց կրփտտի , ասորը այնչափ շուտով . և անանկ չարաչար կըտաքնայ որ մէջը ամեննեին խոնաւութիւն չնար . և թէ որ ատեն ատեն վրան ջուր չզարնես , բոլորովին մոխիր կըդառնայ ու կենդանական մասունքը կըցնդի : Ուստի ասիկայ ամէնէն աւելի խոնաւ տեղ կուզէ , և պէտք է որ շատը մէկէն դիզուած ըլլայ . չէնէ դրաի օդը դիւրաւ ներս կըթափանցէ ու կըբորբոսի , որով պարարտացընող մասունքը կըցնդին : Երբորդեռ բոլորովին չմարած՝ հողի հետ խառնես , բոյսերուն վրայ խիստ սաստիկ կրներգործէ . աս բանս հարկաւոր է կաւոտ հողերուն , և ան բոյսերուն համար՝ որոնք աւելի պարարտութիւն կուզեն . իսկ աւազոտ ու կրային հողերուն համար վնասակար է : Ձիուն պարարտութիւնը քիչ անգամ մինակ կըդործածուի . սովորաբար կովինին հետ կըխառնուի , և իր ուժը քիչ ատեն կըդիմանայ :

Ախարի պարարտութիւնը այնչափ տաք չէ , բայց եղջիւրաւոր կենդանեաց պարարտութենէն աւելի ուժով է ու հողի մէջ շուտով կըհալի . իրեն ուժը երկու տարի կըդիմանայ , և ընդհանրապէս մինակ կըդործածուի : Պէտք է փարախները երկայն ատեն չպարպել ու շատը մէկէն դուրս հանել . որ ամէն հողի կրնայ գալ , մանաւանդ կաւոտ հողերուն :

Եյլեայլ տեղեր զանազան կերպերով կըժողվեն կենդանիներուն ձըգած պարարտութիւնը : Եմանք երկայն ատեն ախոռին մէջ կենդանեաց ոտքին տակը կըթողուն , ու ամէն օր վրան կարգ մը յարդ կըփռեն , ու կընային որ միշտ ախոռին մէջ չափա-

ւոր հով բանի . ասանկով ամենեխն կենդանական մասունքը ցընդիր . բայց աս բանս ամէն տեղ ու ամէն ատեն ընել ըլլար , մանաւանդ երբոր կենդանիներուն կերածը արմատ ու ջրոտ նիւթեր ըլլայ :

Կ ատերն ալ ախոռէն դուրս կը հանեն , ու մեծ մեծ փոսերու մէջ կը եցընեն , անով խոնաւ կը մնան ու չեն փտտիր . Ի զեր մէկ տեղ մը դիզած պահելուն էն աղէկ կերպը ասէ . կալին մէկ կողմը քիչ մը փորելու , մէկալ ծայրն ալ քիչ մը բարձրացընելու է , անանկ որ դարվար տեղ մը ձևանայ . բարձր կողմին վրայ կը դիզես պարարտութիւնը , քովէն ալ մէկ կորի՝ մը կը բանաս որ անձրեխն ջուրը անկէ վազէ երթայ՝ վարի ցած տեղը ժողվի . իսկ ան փոսին մէջ ժողված ջրով կը նաս արտերը ջրոտել , կամ նոյն պարարտութեան վրայ զարնել՝ երբոր անիկայ կը սկսի չորնալ :

Դիզուած պարարտութիւնը ցած պէտք չէ ըլլայ , չէ նէ ամէն կողմէն օդ կը բանի . շատ ալ բարձր ըլլայ , ապա թէ ոչ շուտ ու չափէն աւելի կը փըտտի ու կայրի : Արակէս զի անձրեն ու չորութիւնը ներս չթափանցէ՝ չորս հինգ ոտնաշափ բարձրութիւր բաւական է . որչափ կարելի է՝ շուք տեղ մը պէտք է ըլլայ , և թէ որ ախոռիդ տեղը յարմար չէ՝ կը ընասքանի մը ծառ տնկել ու անոնց շուքին տակը դիզել : Կ ատ չոր օդերուն պէտք է շաբաթը մէկ երկու անգամ ջրոտել :

Պարարտութիւնը արտերուն մէջ տարածեն ալ շատը այլևայլ ատեն կը նեն : Ոմանք ինչուան որ բոլորովին չի ըրտտի՝ չեն տարածեր : Պարարտութիւն մը որչափ որ չափաւոր խոնաւութիւն ու սաստիկ տաքութիւն ունենայ , այնչափ աւելի շուտ կը փտտի , և փտտելէն ետքը ամէն տեսակ հողի ու բոյսի կուգայ . բայց շատ երկրա-

գործներ աւելի նոր պարարտութիւր կը նաւրեն : Ի սիկայ կաւոտ ու կարծր երկիրներուն համար աղէկ է , որով հետեւ զանոնք կը բաժնէ ու կը տաքցընէ , արմտիքներու չգար , և աւելի գետնախնձորի կը յարմարի :

Ինչ և իցէ ատեն որ պարարտութիւր տարածես , պէտք է նայիս որ ամէն տեղ հաւասար ըլլայ . վասն զի շատ գէշ բաներ կը հետեւին անհաւասար կերպով տարածելէն :

Ինդհանրապէս պարարտութիւնը գետնին վրայ տարածուած չեն թողուր , հապա արօրով իրեք չորս բթաչափ խոր կը թաղեն , երբեմն ալ միայն նոր ծլած բոյսերուն վլր կը ծածկեն :

Մրոշ չենք կը նար դնել թէ արտի մը համար որչափ պարարտութիւն պէտք է . վասն զի աս բանս թէ պարարտութեան և թէ հողին տեսակներէն կը կախուի : Տաք երկրի մէջ պարարտութիւնը շուտով կը փըտտի , անոր համար աս տեսակ երկիրը քիչ քիչ ու շատ անգամ պարարտացընելու է . իսկ ցուրտ երկիրներուն մէջ պարարտութիւնը երկար կը դիմանայ :

Ի մաս մեղուներու վրայ ինչ հոգ ընելու է . մեղը ինչպէս առնելու , մոհ ալ ինչ իերպով հալցընելու ու մերմէջընելու է :

Ի բարձր թէ որ տեմնես որ փեթակի մը մէջ շարժմունքը քիչ է , ըսել է թէ մեղը շատցեր է , ուստի պէտք է քանի մը խորիս դուրս հանել . ասով նորէն կը ստիպուին աշխատելու և լեցընելու ան պարպած տեղերը : Երբեմն մեղուները՝ աշխատութիւննին կը ստանայ . աս միջոցին երկրորդական ձագեր ալ կը նան ելլել , որով մեծ կը ուիւ կիսնայ մեղուներուն մէջ : Ի յապիսի կուիւ սովորաբար երկու պատճառաւ կելլէ . մէյմը երբոր թագու-